

HAKOSEN RANTA-ASEMAKAAVAN LUONTOSELVITYS

Turkka Korvenpää, 18.9.2019

Luonto- ja ympäristötutkimus Envibio Oy

Sisällys

1. JOHDANTO	3
2. ALUEEN YLEISKUVAUS.....	3
3. ARVOKKAAT LUONTOTYYPPIKOhteet	3
4. LUONTOTYYPPIKUVIOT	4
5. LINNUSTO	8
6. LEPAKOT	9
7. MUUT UHANALAISET JA HARVINAiset LAJIT	10
8. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	11
9. LÄHTEET JA KIRJALLISUUS.....	11

Kannen kuva: Autiotalon villiintynyttä puutarhaa (luontotyyppikuvio 9).

Pohjakartta ja ilmakuva: © Maanmittauslaitos 9/2019.

Luonto- ja ympäristötutkimus Envibio Oy
Hanhenkaari 10 as 16
21420 Lieto
Puh. 045-6793602

1. JOHDANTO

Nosto Consulting Oy tilasi Luonto- ja ympäristötutkimus Envibio Oy:ltä luontoselvityksen Kustavin Kiparluodossa sijaitsevalta Hakosen ranta-asemakaava-alueelta. Selvityksen laati FM (biologi) Turkka Korvenpää, ja sen maastotyöt suoritettiin huhti-elokuussa 2019.

Ranta-asemakaava-alueelle suoritettiin yhdeksän erillistä maastokäyntiä. Työn tarkoituksena oli kartoittaa alueen luontoarvoja, ja arvioida niiden vaikutusta maankäyttöön. Työssä kartoitettiin mahdolliset luonnonsuojelulain 29 §:n suojelemat luontotyypit, luonnonsuojelulain 23 §:n mukaiset luonnonmuistomerkit, vesilain 2. luvun 11 §:n mukaiset suojeltavat pienvedet, metsälain 10 §:n tarkoittamat erityisen tärkeät elinympäristöt sekä uhanalaiset luontotyypit. Myös muut luonnonarvoiltaan merkittävät kohteet inventoitiin. Arvokkaiden luontotyyppikohteiden lisäksi etsittiin EU:n luontodirektiiviin sisältyviä lajeja sekä uhanalaisten, silmälläpidettävien ja harvinaisten eliölajien esiintymiä. Linnusto kartoitettiin kartoituslaskentamenetelmää tarkoituksenmukaisesti soveltamalla. Lepakkojen esiintymistä selvitettiin etsimällä niille soveltuvia talvehtimis- ja lisääntymispaikkoja ja päiväpiiloja sekä detektorihavainnoinnilla noudattaen Suomen lepakkotieteellisen yhdistyksen kartoitusohjeita (Suomen lepakkotieteellinen yhdistys ry 2012). Lisäksi alue jaettiin kasvillisuudeltaan ja luonnonoloiltaan yhtenäisiin luontotyyppikuvioihin. Ennen maastotöitä hankittiin ote Suomen ympäristökeskuksen ylläpitämästä uhanalaisten lajien esiintymätietokannasta (Hertta).

2. ALUEEN YLEISKUVAUS

Kaava-alue sijaitsee Kustavin Kiparluodossa kiinteistöillä 304-407-3-55 ja 304-407-3-72 (Kartat 1-2). Se koostuu kahdesta osasta. Näistä itäisemmällä sijaitsee autiotalo ulkorakennuksineen ja pihoineen. Osa rakennuksista on jo osittain romahtanut ja piha kasvamassa umpeen. Talon eteläpuolella sijaitseva entinen pelto on vielä pääosin avointa, rehevöitynyttä niittyä. Läntisemmällä osa-alueella sijaitsee yksi kallion kupeeseen rakennettu kesämökki. Metsät ovat pääosin kalliomänniköitä tai mäntyvaltaista kuivahkoa kangasta, jossa kallio ulottuu lähelle maanpintaa. Etelärannan ruovikkoisen lahdenpoukaman rannalla esiintyy kapealti tervaleppälehtoa, jonka alkuperäisestä alasta suurin osa on kaadettu ja peitetty maamassoilla. Samalla valtaosa ruovikosta on jäänyt massojen alle. Muualla rannat ovat kallioisia ja pohjoisrannalla kallio viettää jyrkästi mereen.

3. ARVOKKAAT LUONTOTYYPPIKOHTEET

Kaava-alueella tai sen välittömässä lähiympäristössä ei ole arvokkaita luontotyyppikohteita.

Kartta 1. Kaava-alue ilmakuvalle.

4. LUONTOTYYPPIKUVIOT

Kaksiosainen kaava-alue jaettiin 10 luontotyyppikuvioon. Kuvioinnissa hyödynnettiin apuna ilmakuvia. Luontotyyppejä ja kasvillisuutta havainnoitiin jo linnustokartoituksen yhteydessä, mutta varsinainen luontotyyppikartoitus tehtiin 16.8.2019. Luontotyyppikuvioiden rajaukset kuvionumerointineen esitetään kartassa 2.

Kuvio 1. Vähäpuustoinen, melko kulunut, karu kallio. Siellä täällä kasvaa hitaasti kasvaneita, vanhoja ja pienikokoisia mäntyjä. Kallion niukkaan kasvistoon kuuluvat mm. metsälauha, harmaasara ja mustikka.

Kuvio 2. Melko varttunut, mäntyvaltainen kuivahko kangasmetsä (Kuva 1), jossa kasvaa hiukan koivua sekä kesämökin vieressä muutama kuusi. Lahopuuta ei ole. Puiden alla on hieman katajaa ja kenttäkerroksessa tavataan runsaasti puolukkaa ja mustikkaa. Lajistoon kuuluvat lisäksi esim. variksenmarja, metsälauha, oravanmarja, sananjalka, juolukka ja kevätpiippo. Kuvioon sisältyy kesämökki pihoineen.

Kuvio 3. Karu merenrantakallio (Kuva 2), jolla kasvaa yksittäisiä vanhoja, pienikokoisiksi jääneitä, mäntyjä. Kuviolla seisoo myös yksi kelo. Kalliolla ei juuri kasva varsinaista merenrantakasvillisuutta kallion jyrkkyyden vuoksi. Niukkaan kasvistoon kuuluvat esim. jokapaikansara, metsälauha, variksenmarja, harmaasara ja juolukka. Avoimilla

kivipinnoilla tavataan runsaasti kalliotierasammalta. Länsirannalla sijaitsevan pienen poukaman kivikkorannalla esiintyvät mm. juolavehnä, meriasteri, merirannikki, suolavihvilä, syysmaitiainen, meriratamo, ruokonata ja merisuolake.

Kuva 1. Mäntymetsää luontotyyppikuviolla 2.

Kuva 2. Karua merenrantakalliota luontotyyppikuviolla 3.

Kuvio 4. Karu kalliomännikkö, jonka puusto on melko tiheää ja vanhaa, mutta pienikokoista. Elävien puiden joukossa seisoo kaksi keloä sekä yksi pystyyn kuollut keloutuva mänty. Kenttäkerroksessa kasvaa runsaasti metsälauhaa ja puolukkaa. Lajistoon kuuluvat myös kallioimarre, mustikka ja isohirvenjäkälä.

Kuvio 5. Kuivahko – tuore kangasmetsä, jossa on rannan lähellä jopa lehtomaisia piirteitä. Melko varttunut puusto koostuu männyn lisäksi koivusta ja kuusesta. Lahopuuta esiintyy niukasti, mutta kuviolta löytyi yksi pieni kelo. Pensaskerroksessa kasvaa suhteellisen paljon katajaa sekä niukasti taikinamarjaa. Kenttäkerroksessa tavataan runsaasti mustikkaa, jonka ohella kasvistoon kuuluvat mm. metsälauha, puolukka, kevätpiippo, oravanmarja, riidenlieko, nuokkuhelmikkä, lillukka, käenkaali ja kielo.

Kuvio 6. Rantavyöhyke, jolle on äskettäin läjitetty ruoppausmassoja (Kuva 3). Savinen maa on vielä lähes paljas. Aiemmin paikalla on ollut tervalepikkoa ja ruovikkoa.

Kuva 3. Kasvittomia savimaamassoja luontotyyppikuviolla 6.

Kuvio 7. Tuore – lehtomainen kangasmetsä, jossa kasvaa varttuneita koivuja ja mäntyjä. Kenttäkerroksessa tavataan runsaan mustikan ohella mm. metsälauhaa, kieloa, oravanmarjaa, sananjalkaa, käenkaalia ja nuokkuhelmikkää.

Kuvio 8. Suhteellisen varttunut, mutta pienialainen eikä erityisen edustava tervaleppälehto (Kuva 4). Maassa makaa muutama melko pitkälle lahonnut maapuu. Tervaleppien alla kasvaa tuomea ja kenttäkerroksessa tavataan runsaasti koiranvehnää ja ojakellukkaa. Kasvistoon kuuluvat myös mm. haisukurjenpolvi, nuokkuhelmikkä, terttualpi, nurmilauha, keltakurjenmiekka, rantayrtti, luhtavuohennokka ja rantaminttu. Lehto on aiemmin jatkunut alueelle, joka on nyt ruoppausmassojen peittämä. Lehtoa ei luokiteltu metsälain erityisen tärkeäksi elinympäristöksi jäljellä olevan lehdon pienen pinta-alan ja vaatimattoman edustavuuden vuoksi.

Kuvio 9. Autiotalon pihapiiri kiviaitoineen. Osa rakennuksista on jo osittain romahtanut. Pääosalla kuviota kasvaa nuorta puustoa ja pensaikkoo. Puustossa on varsinkin koivua ja haapaa mutta myös raitaa. Viljelyjäänteinä kasvaa tarhaomenapuita ja vaahteroita. Pensaista tavataan taikinamarjaa, heleäorjanruusua, paikoin runsaasti tuomea sekä viljelyjäänteinä juhannusruusua ja pihasyreeniä. Rehevässä, lehtomaisessa kenttäkerroksessa esiintyy mm. kieloa, lillukkaa, metsäorvokkia, ahomansikkaa,

lehtonurmikkaa, puna-ailakkia, sinivuokkoa, kurjenkelloa, syyläjuurta, haisukurjenpolvea, koiranheinää, kyläkellukkaa, nokkosta, mukulaleinikkiä, kivikkoalvejuurta ja nurmitädykettä. Pohjakerroksessa tavataan rehevyydestä kertovaa lehtonokkasammalta. Pihan keskellä (Kuva 5) sijaitsee pieni, matala kallio, jonka reunamilla kasvaa kelta- ja isomaksaruohoa sekä hopeahanhikkia. Kallion vieressä pihan keskellä on rehevöitynyttä korkeakasvuista niittyä, jonka kasvistoon kuuluvat mm juolavehnä ja nurmipuntarpää. Merenrantaan johtavan tien vieressä sijaitseva vanha maakellari sopisi lepakoiden päiväpiiloksi.

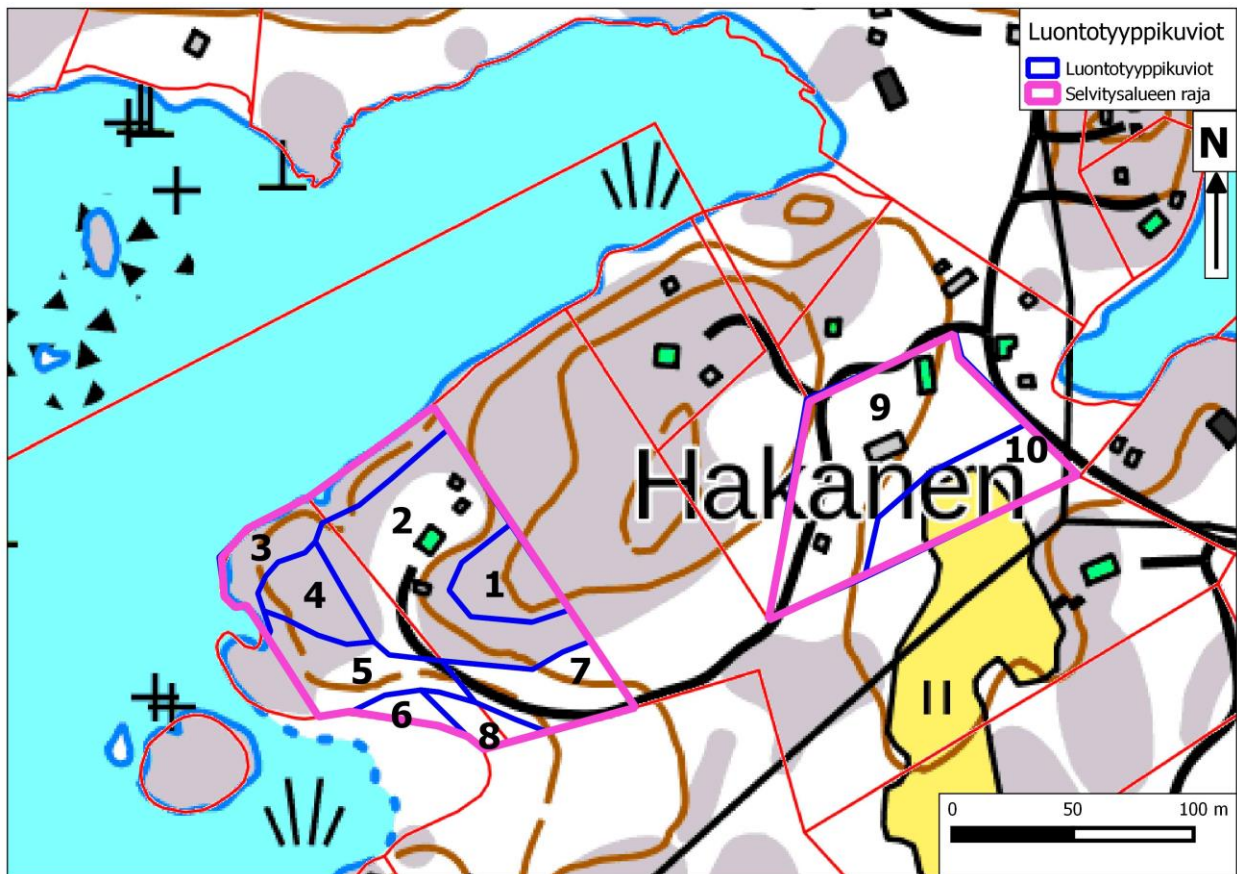
Kuva 4. Luontotyyppikuvion 8 tervaleppälehtoa.

Kuva 5. Autiotalon pihapiiriä luontotyyppikuviolla 9.

Kuvio 10. Entinen pelto, jolla kasvaa rehevää, korkeaa niittykasvillisuutta. Lajistoon kuuluvat mm. nokkonen, juolavehnä, hiirenvirna, kyläkellukka, niittynätkelmä ja

harakankello. Pellolle jo kasvaneet koivut ja tervalepät keskittyvät kapeiden ojien reunoille.

Kartta 2. Luontotyyppikuviot.

5. LINNUSTO

Kaava-alueen linnusto kartoitettiin kolmena aamuna klo 10-11.30 välisenä aikana. Kartoituspäivät olivat 24.5., 29.5. ja 4.6. Sää oli kaikilla kartoituskerroilla heikkotuulinen ja poutainen. Toukokuun laskennoissa taivas oli puolipilvinen ja kesäkuussa täysin pilvinen. Lämpötila vaihteli toukokuun laskentakertojen +13 °C ja kesäkuun +16 °C välillä. Olosuhteet olivat siten havainnoinnille suotuisat.

Kartoitusmenetelmänä käytettiin kartoituslaskentaa (Koskimies & Väisänen 1988), jonka mukaisesti kaava-alue käveltiin niin tiheään läpi, että kaikki laulavat linnut voitiin havaita. Tavallisten lajien tarkkoja havaintopaikkoja ei kuitenkaan merkitty kartalle vaan niistä kirjattiin muistiin ainoastaan lajin esiintyminen kaava-alueella sekä tieto siitä, vaikuttaako se pesivän alueella tai sen lähiympäristössä. Kaikkien uhanalaisten, silmälläpidettävien, EU:n lintudirektiivin I-liitteeseen sisältyvien sekä harvinaisten tai muuten huomionarvoisten lintujen havaintopaikat merkittiin sen sijaan kartalle. Samalla kirjattiin tieto havainnon tyypistä (laulava koiras, varoiteleva yksilö, pari, ruokaileva lintu). Myös paikalliset linnut, joiden pesintä ei sopivien habitaattien puutteessa ole

selvitysalueella mahdollista, merkittiin muistiin, mutta korkealla ylilentävät linnut jätettiin huomiotta.

Kartoituksissa havaittiin yhteensä 13 lintulajia, jotka pesivät joko varmasti tai todennäköisesti kaava-alueella tai sen lähistöllä. Nämä ovat harmaasieppo, kirjosieppo, kultarinta, käpytikka, lehtokerttu, mustapääkerttu, mustarastas, pajulintu, peippo, punarinta, sinisorsa, talitiainen ja västäräkki. Lisäksi toukokuussa havaittiin paikallinen palokärki ja kalalokki, joista kumpikaan ei pesinyt kaava-alueella tai sen välittömässä läheisyydessä.

Kaava-alueen linnusto koostuu yleisistä lounaissuomalaisista erityyppisten metsien ja asutuksen läheisten alueiden linnuista. Pääosin kallioisilla rannoilla ei myöskään pesi erityistä linnustoa. Etelärannan tervaleppälehto ja ruovikko ovat suurimmaksi osaksi kasvittomien maamassojen alla, joten sielläkään ei nykyisin esiinny vesi- ja rantalinnuston kannalta keskeisiä biotooppeja. Silmälläpidettävällä västäräkillä oli reviiri läntisemmällä osa-alueella (Kartta 3). Linnustoltaan merkittävämpi on kuitenkin itäisempi osa-alue, joka muodostaa osan kahden rehevien lehtometsien lajin, kultarinnan ja mustapääkertun, reviireistä. Näistä kultarinta on harvalukuisempi, mutta sekin on Lounais-Suomessa nykyisin sopivilla paikoilla melko tavallinen. Linnuston perusteella ei ole tarpeen esittää maankäyttösuosituksia.

6. LEPAKOT

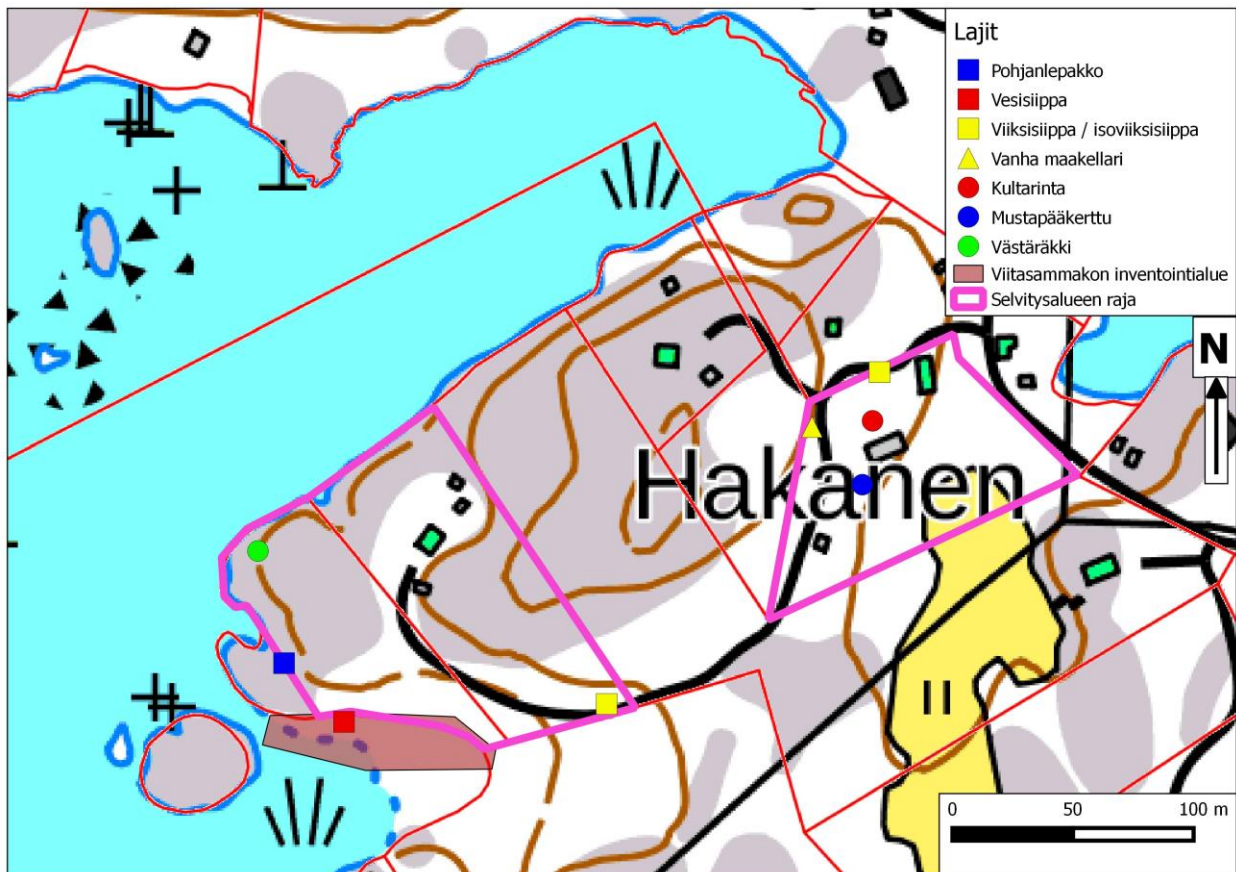
Lepakkokartoitus jakaantui kahteen osaan: detektorihavainnointiin ja lepakoille sopivien päiväpiilojen ja talvehtimispaikkojen etsintään.

Lepakkoja havainnoitiin detektorilla kolmena yönä (19.-20.6., 31.7.-1.8. ja 4.-5.9.2019). Sää oli kesä- ja syyskuun havainnointikerroilla tyyni tai lähes tyyni ja selkeä, mutta heinäkuussa tuuli oli kohtalaista ja taivas puolipilvinen. Lämpötila vaihteli välillä +10 °C - +14 °C. Olosuhteet olivat siten havainnoinnin kannalta hyvät. Havainnointi suoritettiin kävelemällä kattavasti eri puolilla kaava-aluetta havaintoja tehden ja merkitsemällä kaikkien havaittujen lepakkojen laji ja havaintopaikka muistiin. Lepakoille sopivia päiväpiiloja ja talvehtimispaikkoja kuten kolopuita, linnunpönttöjä, jyrkänteiden onkaloita ja maakellareita etsittiin muun maastotyön yhteydessä.

Detektorihavainnoinnissa tavattiin yksi pohjanlepakko heinäkuussa kaava-alueen läntisemmällä osa-alueella lähellä merenrantaa (Kartta 3). Muutama vesisiippa havaittiin samana yönä viereisellä pienellä lahdenpoukamalla saalistelemassa veden yllä. Viiksisiippa / isoviiksisiippa lenteli kesäkuussa itäisemmällä osa-alueella autiotalon ympärillä ja heinäkuussa läntisemmällä osa-alueella. Näitä kahta toisilleen hyvin läheistä sukua olevaa lajia ei ole mahdollista erottaa detektorilla. Autiotalon lähellä sijaitseva maakellari tarjoaa lepakoille sopivia päiväpiiloja, mutta sitä ei tutkittu tarkemmin, koska kellariin ei päästy sisään. Sen sijaan autiotalon päärakennus ja sen viereinen, osin jo romahtanut, ulkorakennus inventoitiin, mutta kummassakaan ei havaittu lepakoita tai niiden papanoita.

Tulosten arvioinnissa tulee ottaa huomioon kaava-alueen pienuus ja eritoten kaava-alueen pienuuden vuoksi myös sen ympäristö. Työssä havaittiin kolme lepakkolajia.

Lisäksi alueella ja sen ympäristössä on runsaasti päiväpiiloiksi sopivia rakennuksia sekä lepakoille hyvin sopivia saalistusympäristöjä kuten rantoja ja pienipiirteisesti vaihtelevaa kylämaisemaa avoimine kallioineen, pihoineen ja hylättyine, vielä avoimine peltoineen. Kaava-alueen voi arvioida kuuluvan Suomen lepakkotieteellisen yhdistyksen laatimassa arvoluokituksessa luokkaan II: tärkeät ruokailualueet. Lepakoiden elinolot voidaan turvata säilyttämällä nykyisen maisemarakenteen keskeiset piirteet, mikä tuleekin 19.12.2018 päivätyn kaavaluonnoksen mukaan toteutumaan. Lisäksi itäisemmällä osa-alueella sijaitseva maakellari tulisi säästää.

Kartta 3. Huomattavimmat lajihavainnot.

7. MUUT UHANALAISET JA HARVINAISET LAJIT

Kaava-alueelta tai sen lähiympäristöstä ei ole talletettu havaintoja uhanalaisten lajien Hertta -esiintymätietokantaan. Tässäkään työssä ei havaittu uhanalaisia tai silmälläpidettäviä lajeja aiemmin mainittua västäräkkiä lukuun ottamatta.

Kaava-alueen länsiosassa sijaitseva pieni ja ruovikkoinen lahdenpoukama saattaisi soveltua viitasammakon kutupaikaksi. Paikalla käytiin kahtena iltana (23.4. noin klo 21 ja 8.5. n. klo 22) havainnoimassa mahdollisesti kutevia viitasammakoita. Sää oli kumpanakin iltana tyyni ja selkeä. Lämpötila vaihteli välillä +6 °C - +10 °C. Viitasammakoita ei havaittu, vaikka kutu oli ainakin Kustavin Puorenjärvellä alkanut jo 23.4. mennessä (kuulohavainto samana iltana). Kevään aikana lahdenpoukaman

pohjoisrannalle oli läjitetty ruoppausmassoja, mikä on heikentänyt ympäristöä viitasammakon kannalta siinä määrin, että laji tuskin enää kelpuuttaisi poukamaa.

Kaava-alueella ei ole liito-oravalle erityisen hyvin sopivia metsiä, eikä lajin esiintymisestä löydetty merkkejä.

8. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Kaava-alueen voi arvioida kuuluvan Suomen lepakkotieteellisen yhdistyksen laatimassa arvoluokituksessa luokkaan II: tärkeät ruokailualueet. Lepakoiden elinolot voidaan turvata säilyttämällä nykyisen maisemarakenteen keskeiset piirteet, mikä tuleekin 19.12.2018 päivätyyn kaavaluonnoksen mukaan toteutumaan. Lisäksi itäisemmällä osa-alueella sijaitseva maakellari tulisi säästää. Muita maankäyttöön vaikuttavia luontoarvoja ei löytynyt.

9. LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

- Hyvärinen, E., Juslén, A., Kemppainen, E., Uddström, A. & Liukko, U.-M. (toim.) 2019. Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2019. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus. Helsinki. 704 s.
- Kontula, T. & Raunio, A. (toim.). Suomen luontotyyppien uhanalaisuus 2018. Luontotyyppien punainen kirja – Osa 1: tulokset ja arvioinnin perusteet. Suomen ympäristökeskus ja ympäristöministeriö, Helsinki. Suomen ympäristö 5/2018.
- Kontula, T. & Raunio, A. (toim.). Suomen luontotyyppien uhanalaisuus 2018. Luontotyyppien punainen kirja – Osa 2: luontotyyppien kuvaukset. Suomen ympäristökeskus ja ympäristöministeriö, Helsinki. Suomen ympäristö 5/2018. 925 s.
- Koskimies, P. & Väisänen, R. A. 1988. Linnustonseurannan havainnointiohjeet. 2.uusittu painos. Helsingin yliopiston eläinmuseo, Helsinki. 143 s.
- Lindholm, T. & Tuominen, S. 1993. Metsien puuston luonnontilaisuuden arviointi. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja A 3. 40 s.
- Meriluoto, M. & Soininen, T. 1998. Metsäluonnon arvokkaat elinympäristöt. Metsälehti Kustannus & Tapio. 192 s.
- Neuvoston direktiivi 92/43/ETY luontotyyppien ja luonnonvaraisen eläimistön ja kasviston suojelusta A: 21.05.1992.
- Neuvoston direktiivi 79/409/ETY luonnonvaraisten lintujen suojelusta A:02.04.1979.
- Nieminen, M. & Ahola, A. (toim.) 2017. Euroopan unionin luontodirektiivin liitteen IV lajien (pl. lepakot) esittely. Suomen ympäristö 1/2017. Ympäristöministeriö. S. 1-278.
- Pääkkönen, P. & Alanen, A. 2000. Luonnonsuojelulain luontotyyppien inventointiohje. Suomen ympäristökeskuksen monisteita 188. Suomen ympäristökeskus. 128 s.
- Suomen lepakkotieteellinen yhdistys ry 2012. Suomen lepakkotieteellinen yhdistys ry:n suositus lepakkokartoituksista luontokartoittajille, tilaajille ja viranomaisille. (<https://drive.google.com/file/d/1xHsaGs8Y2HUXGugXYqXrSOAE01AzAC3S/view>).

- Syrjänen, K., Hakalisto, S., Mikkola, J., Musta, I., Nissinen, M., Savolainen, R., Seppälä, J., Seppälä, M., Siitonen, J. & Valkeapää, A. 2016. Monimuotoisuudelle arvokkaiden metsäympäristöjen tunnistaminen. METSO -ohjelman luonnontieteelliset valintaperusteet 2016-2025. Ympäristöministeriön raportteja 17/2016. 75 s.
- Söderman, T. 2003. Luontoselvitykset ja luontovaikutusten arviointi – kaavoituksessa, YVA-menettelyssä ja Natura-arvioinnissa. Ympäristöopas 109, Suomen ympäristökeskus. 196 s.